

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

18 noiembrie 2008 *

În cauza C-158/07,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată în temeiul articolului 234 CE de Centrale Raad van Beroep (Țările de Jos), prin decizia din 16 martie 2007, primită de Curte la 22 martie 2007, în procedura

Jacqueline Förster

împotriva

Hoofddirectie van de Informatie Beheer Groep,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul V. Skouris, președinte, domnii P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts și T. von Danwitz, președinți de cameră, domnii A. Tizzano, J. N. Cunha Rodrigues (raportor), doamna R. Silva de Lapuerta, domnii K. Schiemann, A. Arabadjiev, doamna C. Toader și domnul J.-J. Kasel, judecători,

* Limba de procedură: olandeza.

avocat general: domnul J. Mazák,
grefier: doamna M. Ferreira, administrator principal,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 23 aprilie 2008,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru doamna Förster, de A. Noordhuis, avocat;
- pentru guvernul olandez, de doamnele C. Wissels și M. de Mol, în calitate de agenți;
- pentru guvernul belgian, de doamna L. Van den Broeck, în calitate de agent;
- pentru guvernul danez, de doamna B. Weis Fogh, în calitate de agent;
- pentru guvernul german, de domnii M. Lumma și J. Möller, în calitate de agenți;
- pentru guvernul austriac, de doamna C. Pesendorfer, în calitate de agent;
- pentru guvernul finlandez, de doamna J. Himmanen, în calitate de agent;

- pentru guvernul suedez, de doamnele A. Falk și S. Johannesson, în calitate de agenți;
- pentru guvernul Regatului Unit, de doamna T. Harris, în calitate de agent, asistată de doamna S. Lee, barrister;
- pentru Comisia Comunităților Europene, de domnii G. Rozet și M. van Beek, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 10 iulie 2008,

pronunță prezenta

Hotărâre

- ¹ Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește interpretarea articolelor 12 CE și 18 CE, a articolului 7 din Regulamentul (CEE) nr. 1251/70 al Comisiei din 29 iunie 1970 privind dreptul lucrătorilor de a rămâne pe teritoriul unui stat membru după ce au ocupat un loc de muncă (JO L 142, p. 24, Ediție specială, 05/vol. 1, p. 23), precum și a articolului 3 din Directiva 93/96/CEE a Consiliului din 29 octombrie 1993 privind dreptul de ședere al persoanelor aflate la studii (JO L 317, p. 59).
- ² Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între doamna Förster, pe de o parte, și hoofddirectie van de Informatie Beheer Groep (denumită în continuare „IB-Groep”),

pe de altă parte, în legătură cu anularea parțială a unei alocații de întreținere de care beneficiase în temeiul Legii din 2000 privind bursele de studii (Wet studiefinanciering 2000, denumită în continuare „WSF 2000”).

Cadrul juridic

Reglementarea comunitară

³ Articolul 7 alineatul (2) din Regulamentul (CEE) nr. 1612/68 al Consiliului din 15 octombrie 1968 privind libera circulație a lucrătorilor în cadrul Comunității (JO L 257, p. 2, Ediție specială, 05/vol. 1, p. 11), astfel cum a fost modificat prin Regulamentul (CEE) nr. 2434/92 al Consiliului din 27 iulie 1992 (JO L 245, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 2, p. 234, denumit în continuare „Regulamentul nr. 1612/68”), prevede că lucrătorul resortisant al unui stat membru beneficiază pe teritoriul celorlalte state membre „de aceleași avantaje sociale și fiscale ca și lucrătorii naționali”.

⁴ Articolul 2 din Regulamentul nr. 1251/70 prevede printre altele:

„(1) Au dreptul de a rămâne permanent pe teritoriul unui stat membru următoarele persoane:

(a) lucrătorul care, la data încetării activității sale, a atins vârsta prevăzută de legislația statului membru respectiv pentru a beneficia de dreptul la pensie pentru limită de

vârstă și care a ocupat un loc de muncă în cursul a cel puțin ultimelor douăsprezece luni și a locuit în acel stat cel puțin trei ani fără întrerupere;

- (b) lucrătorul care, după ce a locuit mai mult de doi ani fără întrerupere pe teritoriul acelui stat, încetează să mai ocupe un loc de muncă în calitate de salariat ca urmare a incapacității permanente de muncă.

[...]

- (c) lucrătorul care, după trei ani de activitate salariată și ședere neîntrerupte pe teritoriul acelui stat, ocupă un loc de muncă salariat pe teritoriul altui stat membru, păstrându-și reședința pe teritoriul primului stat, unde se întoarce, de regulă, zilnic sau cel puțin o dată pe săptămână.

[...]”

5 În conformitate cu articolul 7 din Regulamentul nr. 1251/70:

„Dreptul la un tratament egal, prevăzut de Regulamentul (CEE) nr. 1612/68 al Consiliului, se aplică tuturor beneficiarilor prezentului regulament.”

6 Articolul 1 din Directiva 93/96 prevede:

„Pentru a stabili condițiile care facilitează exercitarea dreptului de ședere și în vederea garantării accesului la formare profesională, fără discriminare, pentru un resortisant al unui stat membru care a fost acceptat să urmeze un curs de formare profesională în alt stat membru, statele membre recunosc dreptul de ședere oricărui resortisant al unui stat membru aflat la studii care nu beneficiază de acest drept în temeiul altor dispoziții ale legislației comunitare, precum și pentru soțul acestuia și pentru copiii aflați în întreținere, atunci când resortisantul aflat la studii asigură autoritățile naționale competente, printr-o declarație sau printr-un mijloc alternativ cel puțin echivalent, că dispune de suficiente resurse pentru a nu deveni o povară pentru sistemul de asistență socială din statul membru gazdă pe durata șederii lor, cu condiția ca acesta să fie înscris într-o instituție de învățământ acreditată cu scopul principal de a urma un curs de formare profesională și să dețină o asigurare medicală împotriva tuturor riscurilor în statul membru gazdă.” [traducere neoficială]

7 Potrivit articolului 3 din Directiva 93/96:

„Prezenta directivă nu stabilește nicio obligație la plata, de către statul membru gazdă, a unor alocații de întreținere în favoarea celor ce studiază și beneficiază de dreptul de ședere.” [traducere neoficială]

8 Directiva 93/96 a fost abrogată de la 30 aprilie 2006 prin Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 (JO L 158, p. 77, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 56, rectificare în JO 2004, L 229, p. 35), care, în virtutea articolului 40, trebuia transpusă de statele membre până la 30 aprilie 2006.

Reglementarea națională

- 9 În redactarea în vigoare în perioada cuprinsă între 1 septembrie 2000 și 21 noiembrie 2003, articolul 2.2 din WSF 2000 prevedea următoarele:

„1. Poate beneficia de o bursă de studii studentul care:

- a. are cetățenia olandeză;
- b. nu are cetățenia olandeză, însă are reședința în Țările de Jos și este asimilat unui resortisant olandez în materie de burse de studii în virtutea unui tratat ori a unei decizii a unei organizații internaționale sau
- c. nu are cetățenia olandeză, însă are reședința în Țările de Jos și face parte dintr-un grup de persoane asimilate prin act administrativ resortisanților olandezi în materia burselor de studii.”

- 10 Cu începere de la 21 noiembrie 2003, a fost adăugat la articolul 2.2 din WSF 2000 un al doilea alineat cu următorul conținut:

„Prin derogare de la alineatul 1 litera b), condiția ca studentul să aibă reședința în Țările de Jos nu se aplică în privința persoanei aflate la studii căreia, în virtutea unui tratat sau a unei decizii a unei organizații internaționale, nu îi poate fi impusă această condiție. Prin

intermediul sau în temeiul unui act administrativ pot fi adoptate norme în vederea asigurării aplicării corespunzătoare a prezentului alineat.”

¹¹ La 4 martie 2005, IB-Groep a adoptat Liniile directoare privind politica de control a lucrătorilor migranți (Beleidsregel controlebeleid migrerend werknemerschap, AG/OCW/MT 05.11). Aceste linii directoare au intrat în vigoare la 23 martie 2005 și privesc controlul perioadelor pentru care sunt acordate alocații de întreținere cu începere din anul calendaristic 2003. Se prevede că orice student care, în perioada supusă controlului, a lucrat în medie cel puțin 32 de ore lunar dobândește automat statutul de lucrător comunitar. În cazul în care un student nu îndeplinește criteriul celor 32 de ore de lucru, IB-Groep efectuează o investigație mai aprofundată asupra situației personale a celui student.

¹² În urma pronunțării Hotărârii din 15 martie 2005, Bidar (C-209/03, Rec., p. I-2119), IB-Groep a adoptat, la 9 mai 2005, Liniile directoare privind adaptarea cererilor de burse de studii pentru studenții din Uniunea Europeană, din Spațiul Economic European și din Elveția (Beleidsregel aanpassing aanvraag studiefinanciering voor studenten uit EU, EER en Zwitserland, denumite în continuare „Liniile directoare din 9 mai 2005”), care au fost publicate la 18 mai 2005.

¹³ Articolul 2 alineatul 1 din aceste linii directoare prevede:

„Persoana aflată la studii, cetățean al unuia dintre statele membre ale Uniunii Europene [...] poate, la cerere, să beneficieze de o bursă de studii în temeiul WSF 2000 [...] dacă în perioada anterioară formulării cererii a avut reședința legală pe teritoriul Țărilor de Jos pentru o durată neîntreruptă de minimum cinci ani. Celelalte dispoziții ale WSF 2000 [...] sunt în întregime aplicabile.”

14 Articolul 5 din Liniile directoare din 9 mai 2005 este redactat după cum urmează:

„Prezentele linii directoare intră în vigoare la data publicării și retroactivează până la 15 martie 2005.”

Ațiunea principală și întrebările preliminare

15 La 5 martie 2000, la vârsta de 20 de ani, doamna Förster, resortisant german, s-a stabilit în Țările de Jos, unde s-a înscris la un curs de formare a învățătorilor și, începând cu 1 septembrie 2001, la cursuri de licență în pedagogie organizate de Hogeschool van Amsterdam.

16 Pe perioada studiilor, doamna Förster a exercitat mai multe activități salariate.

17 Începând cu luna octombrie 2002 până în luna iunie 2003, doamna Förster a efectuat un stagiul remunerat într-o școală olandeză specializată în formarea continuă a elevilor cu probleme de comportament și/sau care suferă de tulburări psihiatrice.

18 După acest stagiul, doamna Förster a întrerupt orice activitate salariată.

19 După ce a promovat, la jumătatea anului 2004, examenul final de licență în pedagogie, doamna Förster a acceptat, la 15 iunie același an, un post de lucrător social într-o instituție pentru persoane care suferă de tulburări psihiatrice.

20 Începând cu luna septembrie 2000, IB-Groep i-a acordat doamnei Förster o alocație de întreținere. Această alocație a fost prelungită periodic de IB-Groep, care aprecia că doamna Förster trebuia considerată „lucrător” în sensul articolului 39 CE și, prin urmare, trebuia asimilată, în materia alocațiilor de întreținere și în virtutea articolului 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1612/68, unui student de cetățenie olandeză.

21 Cu ocazia unui control, IB-Groep a constatat că, în perioada iulie-decembrie 2003, doamna Förster nu desfășurase nicio activitate remunerată. Astfel, prin Decizia din 3 martie 2005, instituția a considerat că doamna Förster nu mai putea fi considerată lucrător. Pe cale de consecință, decizia privind acordarea alocației de întreținere pentru perioada iulie-decembrie 2003 a fost anulată, iar doamnei Förster i s-a solicitat să restituie sumele necuvenite.

22 Prin Hotărârea din 12 septembrie 2005, acțiunea formulată de doamna Förster a fost respinsă ca nefondată de Rechtbank Alkmaar pentru două motive. Pe de o parte, această instanță a considerat că doamna Förster, care nu efectuase o muncă reală și efectivă în cursul celui de al doilea semestru al anului 2003, nu mai putea fi considerată un lucrător comunitar pentru această perioadă. Pe de altă parte, aceeași instanță a apreciat că doamna Förster nu putea pretinde beneficiul unei alocații de întreținere în temeiul Hotărârii Bidar, citată anterior, deoarece, înainte de a urma cursurile de pedagogie, ea nu fusese în niciun mod integrată în societatea olandeză.

23 Doamna Förster a declarat apel împotriva acestei hotărâri în fața Centrale Raad van Beroep, susținând în principal că, în perioada în cauză, era deja suficient de integrată în societatea olandeză pentru a putea, în virtutea dreptului comunitar, să pretindă o alocație de întreținere pentru cel de al doilea semestru al anului 2003. În subsidiar, doamna Förster a arătat că trebuia să fie considerată lucrător comunitar pentru întreg anul 2003.

24 În aceste condiții, Centrale Raad van Beroep a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

- „1) Articolul 7 din Regulamentul (CEE) nr. 1251/70 se aplică și persoanei aflate la studii care a venit în Țările de Jos în principal pentru finalizarea studiilor și care, inițial, a exercitat, în paralel cu studiile, activități profesionale de o întindere limitată, dar care, între timp, a întrerupt aceste activități?

- 2) Directiva 93/96/CEE interzice ca persoana aflată la studii vizată de prima întrebare să invoce cu succes articolul 12 CE în vederea obținerii unei alocații de [întreținere]?

- 3) a) Regula potrivit căreia un cetățean al Uniunii inactiv din punct de vedere economic poate invoca articolul 12 CE doar în cazul în care a avut reședința legală pe teritoriul țării gazdă pentru o anumită perioadă sau dacă dispune de un titlu de ședere se aplică și ajutorului acordat persoanelor aflate la studii în vederea acoperirii cheltuielilor de întreținere?

- b) În cazul unui răspuns afirmativ, se justifică, pentru această perioadă, impunerea unei condiții privind durata șederii exclusiv resortisanților statelor membre, altele decât țara gazdă?

- c) În cazul unui răspuns afirmativ, aplicarea unei condiții care să impună o ședere cu o durată de cinci ani este conformă cu articolul 12 CE?

- d) În cazul unui răspuns negativ, care condiție privind durata șederii este legitimă?

- 4) În cazuri individuale, o ședere legală mai scurtă este suficientă atunci când alți factori decât durata șederii indică un grad ridicat de integrare în societatea din țara gazdă?

- 5) Dacă persoanele interesate pot deduce cu efect retroactiv, în temeiul unei hotărâri a Curții de Justiție, mai multe drepturi din articolul 12 CE decât se admitea inițial, li se poate opune, pentru perioade anterioare, îndeplinirea unor condiții legitime corelative acestor drepturi dacă aceste condiții au făcut obiectul publicării la scurtă vreme după pronunțarea hotărârii?"

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

- 25 Prin intermediul acestei întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă o persoană aflată la studii, într-o situație similară cu cea a reclamantei din acțiunea principală, poate invoca articolul 7 din Regulamentul nr. 1251/70 în scopul obținerii unei alocații de întreținere.
- 26 Regulamentul nr. 1251/70 garantează lucrătorului care a încetat activitatea profesională dreptul de a rămâne permanent pe teritoriul unui stat membru după ce a desfășurat acolo o activitate salariată, precum și de a beneficia în continuare de dreptul la un tratament egal în raport cu cetățenii statului respectiv, recunoscut de Regulamentul nr. 1612/68. Aceste drepturi se extind și cu privire la membrii familiei lucrătorului care locuiesc cu acesta pe teritoriul aceluiași stat membru.
- 27 Condițiile de dobândire de către lucrător a dreptului de a rămâne pe teritoriul statului membru gazdă sunt limitativ prevăzute la articolul 2 din Regulamentul nr. 1251/70 (a se vedea Hotărârea din 9 ianuarie 2003, Givane și alții, C-257/00, Rec., p. I-345, punctul 29).
- 28 Pe lângă respectarea condițiilor legate de durata atât a activității salariate desfășurate, cât și a reședinței, lucrătorul care a avut un loc de muncă în statul membru gazdă are dreptul de a rămâne pe teritoriul acestuia în trei ipoteze. În primul rând, dacă acest lucrător, în momentul în care și-a încetat activitatea, a împlinit vârsta prevăzută de legislația statului membru respectiv în vederea pensionării pentru limită de vârstă. În al doilea rând, dacă încetarea activității se datorează unei incapacități permanente de

muncă. În al treilea rând, dacă acest lucrător desfășoară o activitate salariată pe teritoriul unui alt stat membru, păstrându-și reședința pe teritoriul primului stat, unde se întoarce, de regulă, zilnic sau cel puțin o dată pe săptămână.

29 Astfel cum rezultă din decizia de trimitere, situația reclamantei din acțiunea principală nu se încadrează în niciuna dintre ipotezele prevăzute la articolul 2 din Regulamentul nr. 1251/70.

30 Se impune a adăuga că doamna Förster a întrerupt orice activitate profesională pe întreaga perioadă litigioasă pentru a-și continua studiile, fără ca prin aceasta să fi pus capăt proiectului său de desfășurare a unei activități profesionale în Țările de Jos, pe teritoriul cărora și-a păstrat reședința.

31 În aceste condiții, doamna Förster nu poate fi considerată „[resortisant al] unui stat membru care [a] [desfășurat] o activitate în calitate de [lucrător salariat] pe teritoriul altui stat membru”, în sensul articolului 1 din Regulamentul nr. 1251/70.

32 Regulamentul nr. 1251/70 nu este, așadar, aplicabil în speță.

33 În consecință, se impune să se răspundă la prima întrebare în sensul că o persoană aflată la studii, într-o situație similară cu cea a reclamantei din acțiunea principală, nu poate invoca articolul 7 din Regulamentul nr. 1251/70 în scopul obținerii unei alocații de întreținere.

Cu privire la doua, la a treia și la a patra întrebare

- 34 Prin intermediul acestor întrebări, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere urmărește să afle, în esență, dacă – și în ce condiții – o persoană, resortisant al unui stat membru aflat pe teritoriul unui alt stat membru în vederea finalizării studiilor, poate invoca articolul 12 primul paragraf CE în vederea obținerii unei alocații de întreținere. Instanța de trimitere solicită de asemenea să se stabilească dacă aplicarea în privința resortisanților altor state membre a unei condiții privind reședința prealabilă cu o durată de cinci ani poate fi considerată compatibilă cu articolul 12 primul paragraf, menționat anterior, și, în caz afirmativ, dacă este necesar, în anumite cazuri, să se rețină alte criterii care demonstrează existența unui grad ridicat de integrare în statul membru gazdă.
- 35 Articolul 12 primul paragraf CE interzice, în cadrul domeniului de aplicare al Tratatului CE și fără a aduce atingere dispozițiilor speciale pe care le prevede, orice discriminare pe motiv de cetățenie.
- 36 Potrivit unei jurisprudențe constante, un cetățean al Uniunii care are reședința legală pe teritoriul statului membru gazdă se poate prevala de dispozițiile articolului 12 CE în toate situațiile care se încadrează în domeniul de aplicare *ratione materiae* al dreptului comunitar (Hotărârea din 12 mai 1998, Martínez Sala, C-85/96, Rec., p. I-2691, punctul 63, și Hotărârea Bidar, citată anterior, punctul 32).
- 37 Aceste situații le cuprind, printre altele, pe acelea referitoare la exercitarea libertăților fundamentale garantate de tratat și pe acelea referitoare la exercitarea libertății de circulație și de ședere pe teritoriul statelor membre conferite de articolul 18 CE (a se vedea Hotărârea din 2 octombrie 2003, Garcia Avello, C-148/02, Rec., p. I-11613, punctul 24, și Hotărârea din 12 iulie 2005, Schempp, C-403/03, Rec., p. I-6421, punctul 18).

- 38 În această privință, Curtea a statuat deja că un resortisant al unui stat membru care se deplasează într-un alt stat membru pe teritoriul căruia urmează studii secundare se prevalează de libertatea de circulație garantată de articolul 18 CE (a se vedea Hotărârea din 11 iulie 2002, D'Hoop, C-224/98, Rec., p. I-6191, punctele 29-34, și Hotărârea Bidar, citată anterior, punctul 35).
- 39 În ceea ce privește prestațiile de asistență socială, Curtea s-a pronunțat în sensul că un cetățean al Uniunii, inactiv din punct de vedere economic, poate invoca articolul 12 primul paragraf CE, din moment ce a avut reședința legală pe teritoriul statului membru gazdă pentru o anumită perioadă (Hotărârea Bidar, citată anterior, punctul 37).
- 40 Persoana aflată într-un alt stat membru în scopul începerii sau al continuării studiilor poate beneficia de un drept de ședere în temeiul articolului 18 CE și al Directivei 93/96 în cazul în care îndeplinește condițiile prevăzute la articolul 1 din directivă referitoare la cerința de a dispune de suficiente resurse și de o asigurare medicală și la înscrierea într-o instituție de învățământ acreditată cu scopul principal de a urma un curs de formare profesională.
- 41 Situația persoanei aflate la studii care are reședința legală pe teritoriul unui alt stat membru se încadrează astfel în domeniul de aplicare al tratatului în sensul articolului 12 primul paragraf CE în ceea ce privește obținerea unei alocații de întreținere (a se vedea Hotărârea Bidar, citată anterior, punctul 42).
- 42 Este adevărat că, potrivit articolului 3 din Directiva 93/96, aceasta nu stabilește nicio obligație la plata, de către statul membru gazdă, a unor alocații de întreținere în favoarea celor ce studiază și beneficiază de dreptul de ședere.

43 Totuși, această dispoziție nu se opune ca un resortisant al unui stat membru care, în virtutea articolului 18 CE și a dispozițiilor adoptate pentru punerea în aplicare a acestuia, are reședința legală pe teritoriul altui stat membru în care intenționează să înceapă sau să își continue studiile să invoce, pe perioada șederii, principiul fundamental al egalității de tratament consacrat prin articolul 12 primul paragraf CE (a se vedea în acest sens Hotărârea Bidar, citată anterior, punctul 46).

44 În acest sens, împrejurarea că doamna Förster a venit în Țările de Jos în principal în vederea finalizării studiilor este irelevantă.

45 În plus, potrivit Liniilor directe din 9 mai 2005, studentul, cetățean al unuia dintre statele membre ale Uniunii, poate, la cerere, să beneficieze de o alocație de întreținere dacă, în perioada anterioară formulării cererii, a avut reședința legală pe teritoriul Țărilor de Jos o perioadă neîntreruptă de minimum cinci ani. Întrucât această condiție referitoare la durata șederii nu este opozabilă studenților de cetățenie olandeză, se pune întrebarea ce limitări poate cunoaște dreptul studenților resortisanți ai altor state membre la o alocație de întreținere astfel încât tratamentul diferențiat al acestor din urmă studenți în raport cu studenții care au cetățenia statului gazdă, tratament care poate decurge din aceste limitări, să nu poată fi considerat discriminatoriu și, prin urmare, interzis de articolul 12 primul paragraf CE.

46 Această problemă a fost examinată de Curte în cadrul Hotărârii Bidar, citată anterior.

47 Cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Bidar, citată anterior, spre deosebire de prezenta cauză, privea o legislație națională care, pe lângă respectarea condiției referitoare la reședință, impunea persoanelor originare din alte state membre aflate la studii și care pretindeau acordarea unui ajutor prin care să le fie acoperite cheltuielile de întreținere să se fi stabilit în statul membru gazdă. În măsura în care legislația la care se făcea referire în acțiunea principală din cauza menționată excludea orice posibilitate pentru un resortisant al unui alt stat membru de a obține, în calitate de persoană aflată la studii,

statutul de persoană stabilită în țara gazdă, această legislație plasa un asemenea resortisant, independent de gradul său de integrare reală în societatea statului membru gazdă, în imposibilitatea de a îndeplini condiția menționată și, pe cale de consecință, de a beneficia de dreptul la un ajutor care să acopere cheltuielile sale de întreținere.

48 În Hotărârea Bidar, citată anterior, Curtea a subliniat că, deși statele membre trebuie să demonstreze, în cadrul organizării și al punerii în aplicare a sistemului lor de asistență socială, o anumită solidaritate financiară cu resortisanții celorlalte state membre, statele membre au totuși libertatea de a veghea ca acordarea ajutoarelor destinate să acopere cheltuielile de întreținere ale persoanelor aflate la studii, originare din alte state membre, să nu devină o sarcină excesivă care ar putea avea consecințe asupra nivelului global al ajutorului care poate fi acordat de acest stat (a se vedea Hotărârea Bidar, citată anterior, punctul 56).

49 Curtea a subliniat de asemenea că în mod justificat un stat membru nu acordă un ajutor care să acopere cheltuielile de întreținere ale persoanelor aflate la studii decât celor care au demonstrat un anumit grad de integrare în societatea acestui stat (Hotărârea Bidar, citată anterior, punctul 57).

50 Pe baza acestor considerații, Curtea a concluzionat că existența unui anumit grad de integrare poate fi considerată dovedită prin constatarea potrivit căreia persoana aflată la studii în cauză a locuit, pentru o anumită perioadă, pe teritoriul statului membru gazdă (Hotărârea Bidar, citată anterior, punctul 59).

- 51 Mai specific, în ceea ce privește compatibilitatea cu dreptul comunitar a unei condiții privind reședința neîntreruptă pe o perioadă de cinci ani, precum aceea impusă de legislația națională la care se face referire în acțiunea principală, se impune a examina dacă o asemenea condiție poate fi justificată prin scopul, urmărit de statul membru gazdă, de a garanta existența unui anumit grad de integrare pe teritoriul său a persoanelor aflate la studii, resortisanți ai altor state membre.
- 52 În speță, o asemenea condiție privind reședința neîntreruptă pe o durată de cinci ani este aptă să garanteze că solicitantul alocației de întreținere în cauză este integrat în statul membru gazdă.
- 53 Pentru a fi considerată justificată, în considerarea dreptului comunitar, se impune de asemenea ca această condiție să fie proporțională în raport cu obiectivul legitim urmărit de legislația națională, neputând depăși ceea ce este necesar pentru atingerea acestui obiectiv.
- 54 O condiție privind reședința neîntreruptă pe o perioadă de cinci ani nu poate fi considerată excesivă ținând seama, în special, de exigențele invocate în privința gradului de integrare în statul membru gazdă a persoanelor care nu au cetățenia acestuia.
- 55 În această privință, se impune a aminti că, deși nu este aplicabilă situației de fapt din litigiul principal, totuși Directiva 2004/38 prevede la articolul 24 alineatul (2), cu referire la alte persoane decât lucrătorii care desfășoară activități salariate sau independente și la persoanele care își mențin acest statut sau la membrii familiilor acestora, că un stat membru gazdă nu este obligat să acorde ajutoare pentru studii, inclusiv pentru formare profesională, constând în burse de studiu sau în împrumuturi, persoanelor aflate la studii care nu au dobândit un drept de ședere permanentă,

prevăzând, la articolul 16 alineatul (1), că cetățenii Uniunii care au avut reședința legală pe teritoriul statului membru gazdă pe o perioadă neîntreruptă de cinci ani dobândesc dreptul de ședere permanentă pe teritoriul acestuia.

56 Curtea a precizat de asemenea că, pentru a fi proporțională, o condiție privind reședința trebuie aplicată de autoritățile naționale pe baza unor criterii clare și cunoscute în prealabil (a se vedea Hotărârea din 23 martie 2004, Collins, C-138/02, Rec., p. I-2703, punctul 72).

57 Permițând persoanelor interesate să își cunoască în mod neechivoc drepturile și obligațiile, condiția privind reședința stabilită prin Liniile directoare din 9 mai 2005 este, în sine, aptă să garanteze un nivel ridicat de securitate juridică și de transparență în cadrul acordării de alocații de întreținere persoanelor aflate la studii.

58 Este astfel important să se constate că o condiție privind reședința pe o durată de cinci ani, precum cea prevăzută de legislația națională la care se face referire în acțiunea principală, nu depășește cadrul a ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivului care vizează garantarea unui anumit grad de integrare în statul membru gazdă a persoanelor aflate la studii, originare din alte state membre.

59 Această constatare nu afectează facultatea statelor membre de a acorda, dacă doresc, alocații de întreținere persoanelor aflate la studii, originare din alte state membre, care nu îndeplinesc condiția privind reședința pe o durată de cinci ani.

- 60 Având în vedere ceea ce precedă, se impune să se răspundă la a doua, la a treia și la a patra întrebare în sensul că o persoană, resortisant al unui stat membru aflat într-un alt stat membru în vederea finalizării studiilor, poate invoca articolul 12 primul paragraf CE în vederea obținerii unei alocații de întreținere în măsura în care a avut reședința pentru o anumită perioadă pe teritoriul statului membru gazdă. Articolul 12 primul paragraf CE nu interzice aplicarea, în privința resortisanților altor state membre, a unei condiții privind reședința prealabilă de cinci ani.

Cu privire la a cincea întrebare

- 61 Prin intermediul acestei întrebări, Centrale Raad van Beroep solicită, în esență, să se stabilească dacă dreptul comunitar, în special principiul securității juridice, interzice aplicarea retroactivă a unei condiții privind reședința care, la momentul faptelor din acțiunea principală, nu putea fi cunoscută de persoana interesată.
- 62 În această privință, trebuie amintit că Liniile directoare din 9 mai 2005 au intrat în vigoare la momentul publicării, cu efect retroactiv până la 15 martie 2005, cu alte cuvinte la o dată posterioară faptelor din acțiunea principală.
- 63 Instanța de trimitere consideră, cu toate acestea, că Liniile directoare din 9 mai 2005 sunt pertinente pentru soluționarea litigiului principal, dat fiind faptul că reflectă modul în care IB-Groep a decis să pună în aplicare Hotărârea Bidar, citată anterior, și că efectele acestei hotărâri nu au fost limitate în timp.

- 64 Instanța de trimitere precizează că îndoielile sale cu privire la acest aspect provin din soluția care se desprinde din cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Collins, citată anterior, în măsura în care Curtea a considerat, în cuprinsul acestei hotărâri, că o condiție privind reședința nu poate fi opusă unui solicitant de ajutor social decât dacă acesta din urmă avea posibilitatea de a fi informat despre condiția respectivă în cadrul perioadei de referință.
- 65 Într-adevăr, astfel cum rezultă din cuprinsul punctului 56 din prezenta hotărâre, în Hotărârea Collins, citată anterior, Curtea a declarat că o condiție privind reședința trebuie aplicată de autoritățile naționale pe baza unor criterii clare și cunoscute în prealabil.
- 66 Pentru a răspunde la întrebare, trebuie amintit că, întrucât efectele Hotărârii Bidar, citată anterior, nu sunt limitate în timp, interpretarea articolului 12 CE, astfel cum rezultă din această hotărâre, poate și trebuie să fie aplicată de instanțele naționale raporturilor juridice născute și constituite înaintea pronunțării hotărârii menționate dacă, pe de altă parte, sunt întrunite condițiile care permit sesizarea instanțelor competente cu un litigiu relativ la aplicarea dispoziției menționate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 27 martie 1980, *Denkavit italiana*, 61/79, Rec., p. 1205, punctul 16, și Hotărârea Bidar, citată anterior, punctul 66).
- 67 Potrivit unei jurisprudențe constante, principiul securității juridice, care face parte dintre principiile generale ale dreptului comunitar, impune în special ca normele de drept să fie clare, precise și previzibile în privința efectelor lor, în special în cazul în care pot avea efecte nefavorabile asupra indivizilor și asupra întreprinderilor (a se vedea în acest sens Hotărârea din 13 februarie 1996, *Van Es Douane Agenten*, C-143/93, Rec., p. I-431, punctul 27, și Hotărârea din 17 iulie 2008, *ASM Brescia*, C-347/06, Rep., p. I-5641, punctul 69).
- 68 Rezultă din dosarul cauzei că condiția privind reședința prevăzută de Liniile directoare din 9 mai 2005 a fost introdusă pentru a asigura tranziția între Hotărârea Bidar, citată

anterior, și transpunerea Directivei 2004/38. O asemenea opțiune ar fi fost reținută pentru a îndeplini cerințele articolului 24 alineatul (2) și ale articolului 16 din această directivă.

69 Astfel, este cert că, într-o situație precum cea din acțiunea principală, subordonarea dreptului la o alocație de întreținere aparținând persoanelor aflate la studii, originare din alte state membre, unei condiții privind reședința, în calitate de element constitutiv al acestui drept, nu presupune consecințe negative pentru persoanele interesate.

70 De asemenea, dat fiind că Liniile directoare din 9 mai 2005 implică acordarea, pentru persoanele interesate, a unor drepturi mai importante decât acelea care le erau conferite de regimul național anterior, cerința stabilită prin Hotărârea Collins, citată anterior, nu este aplicabilă în speță.

71 Prin urmare, se impune să se răspundă la întrebarea adresată că, în împrejurări precum acelea din acțiunea principală, dreptul comunitar, în special principiul securității juridice, nu interzice aplicarea unei condiții privind reședința care să subordoneze dreptul la o alocație de întreținere aparținând persoanelor aflate la studii, originare din alte state membre, existenței unor perioade de reședință anterioare introducerii acestei condiții.

Cu privire la cheltuielile de judecată

72 Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acestuia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

- 1) O persoană aflată la studii, într-o situație similară cu cea a reclamantei din acțiunea principală, nu poate invoca articolul 7 din Regulamentul (CEE) nr. 1251/70 al Comisiei din 29 iunie 1970 privind dreptul lucrătorilor de a rămâne pe teritoriul unui stat membru după ce au ocupat un loc de muncă în scopul obținerii unei alocații de întreținere.
- 2) O persoană, resortisant al unui stat membru aflat într-un alt stat membru în vederea finalizării studiilor, poate invoca articolul 12 primul paragraf CE în vederea obținerii unei alocații de întreținere în măsura în care a avut reședința pentru o anumită perioadă pe teritoriul statului membru gazdă. Articolul 12 primul paragraf CE nu interzice aplicarea, în privința resortisanților altor state membre, a unei condiții privind reședința prealabilă de cinci ani.
- 3) În împrejurări precum acelea din acțiunea principală, dreptul comunitar, în special principiul securității juridice, nu interzice aplicarea unei condiții privind reședința care să subordoneze dreptul la o alocație de întreținere aparținând persoanelor aflate la studii, originare din alte state membre, existenței unor perioade de reședință anterioare introducerii acestei condiții.

Semnături